

Ranko MLADENOSKI

ROMAN JEDNOSTAVNE SLOŽENOSTI

Slavčo Koviloski: OPASEN SUM, Templum, Skopje, 2007

Roman "Ja sam opasan" je prvo romaneskno ostvarenje mladog autora Slavča Koviloskog. Riječ je o jednostavnoj priči o jednom, kako to potencira autor u nekoliko navrata, "običnom čovjeku", a to je glavni lik, odnosno junak, koji se već s prvom rečenicom najavljuje kao pripovjedač s cjelim imenom i prezimenom – Kornelius Voš. Taj lik je stup, stožer romana i samo preko opisa i događaja povezanih s njim se gradi sadržaj koji je sastavni dio autorove imaginacije i intencije. Junak ovog romana istovremeno vrši i funkciju naratora, a to znači da je čitatelju ponuđena njegova perspektiva, odnosno radnja se odvija iz vizure glavnog lika.

Iako se na prvi pogled čini da se radi o jednostavnoj priči, roman "Ja sam opasan" Koviloskog ima pak složenu semantičku strukturu s brojnim isprepletenim naratološkim segmentima što nam, pak, daje za pravo da konstatiramo kako se ovo književno djelo odlikuje "složenom jednostavnošću" ili "jednostavnom složenosti". Da to pojasnimo!

Pred čitateljem teče jedna sasvim jednostavna priča iz kratkog perioda života jednog mladog čovjeka iz naše suvremenosti koji se suočava s poznatim svakodnevnim egzistencijalnim točkama – ljubav, posao, novac, obitelj, prijateljstvo, licemjerje, nevjerstvo, mržnja, osveta, vlastoljublje itd. I budući da je tako, samo po sebi se nameće pitanje – što ima tu neobično i interesantno da može od te uobičajene sheme da se napiše novi roman koji će zaslužiti čitateljsko zanimanje? Ima! U tim stereotipima, Koviloski umješno umeće veliki broj interesantnih i, pomalo neuobičajenih strukturnih elemenata koji čine ovaj roman interesantnim i privlačnim za strogi čitateljski kriterij.

Nastojimo naznačiti te narativne segmente s elaboracijom na njihove najznačajnije i najfunkcionalnije osobnosti. Tu mislimo, prije svega, na primjenu jednog narativnog postupka koji podrazumijeva postavljanje kulturnog koda diskursa u superiornoj poziciji nad svim drugim narativnim segmentima. No ima i mnogo drugih elemenata koji čine posebnom tu pripovjedačku strukturu: dominacija ironije i samoironije; kolebljivi narator; sumnja u autentičnost "autentičnih" vrijednosti; udvostručavanje opredjeljenog broja narativnih fragmenata u pretpostavkama; kreirana rezimea koji funkcioniraju kao maketa za određene narativne programe; metaliterarne konstrukcije; portret kao skica ili kao "kroki"; stara i dobro poznata opozicija *individua – društvo* postavljena kao opozicija *individua – vlast*, i još jedna značajna i neobična stilaska osobnost – kratke rečenice koje srećemo u ovom romanu i koje čine tekst privlačnim i čitljivim, koji s druge strane, na žalost, uopće nisu uobičajeni u "tradicionalnim" romanesknim strukturama.

"Htio sam napisati knjižicu o običnom čovjeku, a ispala je knjižica o jednom periodu mog života" – kaže narator, odnosno junak romana. Intencionalni iskaz "htio jedno, a ispalo drugo" u kontekstu ovog romana implicira dominaciju onog takozvanog kulturnog koda koji je involviran u tekst i koji ovdje preuzima ulogu tvorca ili stvaraoaca diskursa. Umjetnički proizvod, kako nam želi reći autor Koviloski, nije kreacija autora, već onog sistema znakova i simbola koji formira kulturnu sferu našeg vremena i našeg prostora, a takva teza u izvjesnom smislu nalazi svoju potporu u strukturalističkim i poststrukturalističkim književno-teorijskim mišljenjima Rolana Bartha. I upravo zato ovaj roman, po svojoj prirodi, ima u sebi predispoziciju da dobije zasluženi publicitet među čitateljskim auditorijem.

Upoće nije slučajno da u strukturi ovog romana srećemo ironiju i samoironiju kao dominantna obilježja zato što je ovo vrijeme u kojem živimo (mislimo na "ugodne" uvjete i stanja u koje nas, bez naše volje, uporno guraju novopečeni "demokrati"!) koliko tragično toliko je i smiješno. Ta je ironija najčešće adresirana na "nosioce vlasti": "Zatim sam dobio i sudski nalog za pretres mog stana. Odavno nisam čistio, od posljedni put kada sam pronašao hrpu neupotrebljivih i zaboravljenih predmeta. Podigli su pod na nekoliko mjesta, smakli paučinu iza ormara, provjerili čak i u WC-školjci. Nisu našli ništa. Bili su ljubazni i ispričali su mi se za napravljeni nered. Rekao sam im da je u redu sve dok, organi zaduženi za našu sigurnost, brinu za dobro građana. Rekli su mi da im je drago što sam surađivao s njima. Rekao sam im da si jebu mater i da sada mogu izaći iz mog stana".

Međutim, prisutna je i samoironija kao znak projekcije krivnje od strane vlasti prema subjektu, no i onaj vječni proces samospoznaje i samodefiniranja: "Obožavam ljude koji mene obožavaju. Nema takvih, no u slučaju da se pronađe neki". U takvim narativnim segmentima ispunjenim s ironijom i samoironijom sagledavamo i neizbježni kontinuitet u makedonskoj prozi, odnosno osobenosti koje su svojstvene djelima Živka Činga, Dimitra Soleva i Dragija Mihajlovskog. Ironija i samoironija su, zapravo, prisutni i u drugim značajnim narativnim segmentima ovog romana kao što su metaliterarni sloj, portretiranje likova i drugi. No o tom – potom.

Kolebljivost naratora je primjetljiva još na ravni pitanja povezanih s procesom koji je u vezi s gradnjom, s pisanjem djela. Riječ je, zapravo o komentarima koji se odnose na sami diskurs, što znači da je njihov karakter metaliteraran. Na takav način autor stvara jedan funkcionalan pripovjedački princip gdje je "nesigurnost" naratora kompatibilna s nesigurnošću, problematičnosti vremena i prostora u kojem se odigrava radnja romana. Ta je kolebljivost vidljiva i pri gradnji, odnosno integriranju likova. Tako narator za lik profesora Frunera komentira: "Kakav je zapravo? Ne znam, najiskrenije". Ili, pak, za diskurs daje direktan komentar: "Ne znam kakav će se kraj meni dogoditi".

Roman "Ja sam opasan" Slavča Koviloskog je neuobičajen i zbog toga što se u njemu problematizira ne samo potraga za, takoreći, "problematičnim" junakom prema autentičnim vrijednostima, već se problematizira i sama autentičnost "autentičnih" vrijednosti. Taj postupak podrazumjeva dezintegraciju postojećih književno-stvaralačkih modela i potragu za svojim vlastitim, jedinstvenim i originalnim izrazom. Pri tome je irelevantno pitanje da li se ti narativni segmenti davaju na implicitan ili na eksplicitan način. Intencija autora je sasvim jasna, a to potvrđuju brojni komentari naratora: "Da li suvremeni

čovjek treba vjerovati u sve što mu se servira? Da li je čovjek zaista sletio na Mjesec?". Sumnja je upravo prvi ozbiljan korak u samospoznaji ili, pak, prvi ozbiljan korak u potrazi za svojim istinskim identitetom.

S obzirom na činjenicu da ovaj roman u svojoj strukturi nema neku (samo jednu) točno opredijeljenu temu koja bi se razvijala u postavkama, no je riječ o velikom broju motiva povezanih s junakom, za koje je autor pronašao način da ih "uveže u tekst" udvajanjem, odnosno ponavljanjem nekih narativnih fragmenata. To udvajanje ide u prilog i jednoj ideji koju često srećemo u sadržaju romana – ponavljanja u životu čovjeka, odnosno ono što se determinira kao "deja vu", već viđeno. I ovdje Koviloski umješno operira s dijelovima naracije vezujući ih u jednu homogenu cjelinu. Možemo u vezi s time govoriti i o dvoznačnosti toga postupka, odnosno i za jednu njezinu figurativnu vrijednost. Aluzija je jasna i to se odnosi na ono svakodnevno dosadno ponavljanje istih postupaka, odnosno obaveza s kojim u stezi civilizacije individua postaje stroj, automat, robot.

Zbog mnogobrojnih situacija i likova za koje se ne daju detaljne narativne specifikacije, u okviru pripovjedanja autor kreira i određen broj takozvanih "rezimea" koji imaju funkciju da podsjetite čitatelja, da mu daju kratke informacije, da sačuva u svojoj memoriji sekvence koje su značajne za slijeđenje događaja. Na primer: "*Premijer* je radio fantastično, Julija mi se prestala javljati, Tonija sam rjeđe viđao, a Pavle je na izvjestan period otišao u planinu, da se osvježi na svježem vazduhu". Na takav način se gradi jedno narativno uvezano tkivo koje ima funkciju da sačuva kompaktnost proznog diskursa.

Metaliterarne konstrukcije u romanu imaju funkciju da se poigraju s onim takozvanim "stvaralačkim postupkom", odnosno s književno-teorijskim instrumentarijem koji se bavi "tajnama stvaranja umjetnosti". Upravo zato, uvijek kada se sretnemo s ovakvim metaliterarnim segmentima, u njihovoj blizini odjednom na površinu izlazi i ironija kao oružje u rukama autora koji se želi osloboditi šablona, odnosno klišeja. U tom smislu, narator jasno i glasno komentira: "Ne znam kakav će se kraj meni dogoditi. Možda treba da vas anketiram. Tko je za tragediju? Tko je za happy end? Kako da te vaše izbore namjestim da bude po mojoj volji. Napraviti ću 'namještajku'. Tko će me spriječiti...". Već smo rekli da ovdje u prednjem planu nije ona prepoznatljiva postmodernistička, nametljiva usmjerenost na čitatelje (ona nepodnošljiva autorska dodvoravanja čitatelju tipa "neka bude volja tvoja"), već naprotiv – taj princip ne samo što se iznevjerava već se i ironizira.

U tom smislu, u strukturi ovog romana se srećemo i s ironiziranjem na račun takozvanog "realističnog" portreta. Koviloski ne integrira portrete likova, već daje skice portreta, odnosno gradi jedan tip ironičnih antiportreta. Upravo zato ovdje rijetko možemo sresti likove-tipove (od tipova kao što je Petar, na primjer), zato što se likovi samo markiraju (daje im se oznaka), pojavljuju se u trenu, onda kada trebaju izvršiti određenu radnju i potom, isto tako u trenu, nestaju, odlaze sa scene. Nema tu nikakvog nastojanja da se da opis likova, samo se taksativno označavaju njegovi atributi kao, na primjer, za Magdalenu: "U *Premijeru* sam sreo Magdalenu, jednu moju staru poznanicu. Opći podaci o njoj: Bračno stanje – neudana. Kosa – crna. Visina – 1.65 cm. Dopunski podatak: nikad nismo bili u vezi".

Opozicija *individua – društvo* u ovom romanu Koviloskog se transformira u opoziciju *individua – vlast*, vezano za činjenicu da vrijednosti koje su značajne (istinske, autentično autentične!) za jedinku uništava (zabranjuje!) društvo preko mehanizma vlasti i sasvim je jasno da se može postaviti znak jednakosti između te dvije kategorije kao što su *društvo* i *vlast*. Narativni komentari koji se odnose na vlast su eksplicitni i, prije svega, ironični.

Roman "Ja sam opasan" Slavča Koviloskog predstavlja jednostavnu suvremenu priču koja govori o problemima i sputavanjima s kojima se suočava čovjek, svi mladi ljudi, u društvu u kojem vlada nezakonitost. U ovom se romanu vidi beznade i besperspektivnost mladih, gubitak istinskih vrijednosti, tumaranje krivim i pogrešnim putevima, nemoć da se promjeni nešto u korijenu, želja da se ostavi sve i jednostavno pobjegne nekamo daleko i bijeli svijet. Međutim, Koviloski završava svoj roman jednom optimističkom porukom: "Ne bježim ni od čega. Ni od čega! Ostajem ovdje. Ili kako je znao reći Šokole: "– *Ne zajebavaj se sa mnom. Ja sam opasan!*". Takve poruke, bez ikakve sumnje, svakako zaslužuju čitateljsku pažnju.

Preveo s makedonskog Žarko MILENIĆ